

TUTUMILAR

-1-

PROF.DR.TURGUT GÖKSU

TUTUM KAVRAMI

- Tutum, bir bireyin bir psikolojik konu (obje) ya da olayla ilgili olarak duygu, düşünce ve davranışlarıyla oluşturduğu bir eğilimdir.

Psikolojik konu;

- bir kişi (örn. bir siyasi lider, Atatürk),
- bir ürün (bir silah) veya
- bir eser (ideolojik bir kitap) olabilir.

TUTUM KAVRAMI

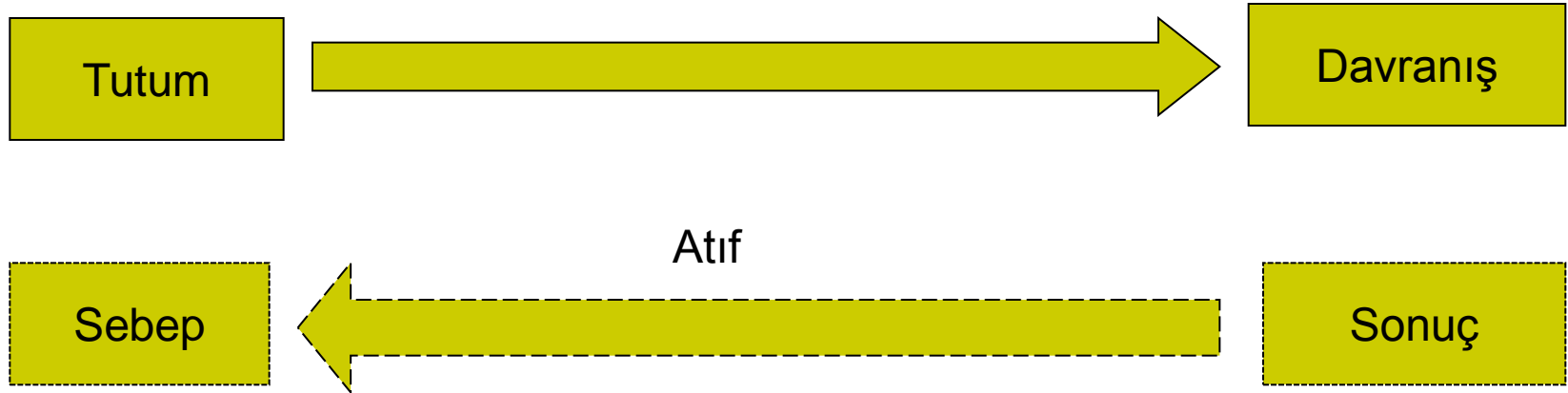

- Tanımdaki psikolojik obje ya da olay olması bireyin o olay ya da konunun farkında olmasını ifade eder.
- Bireyin farkında olmadığı konu ya da olay hakkında tutum oluşturmaması söz konusu olamaz.
- Tutum insanın çevresindeki herhangi bir şeye karşı sahip olduğu bir tepkisel ön eğilimdir. Bu tutumun konusu somut varlıklar olabileceği gibi soyut kavramlar da olabilir.

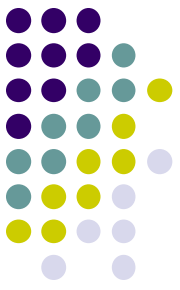
Tutum-Davranış İlişkisi

Tutum Davranış İlişkisi

TUTUMLARIN ÖGELERİ

Bilişsel öge: Tutumla ilgili bilgi, görüş ve düşüncelerdir. Bu bilgiler ne kadar sağlam gerçeklere dayanırsa o kadar kalıcı olur. Tutum konusuyla ilgili bilgilerimiz değiştiğinde tutumumuz da değişir. Örneğin, Ali Bey sporla ilgilenmenin ve spor yapmanın vücut ve zihin yapısına faydası olduğunu düşünüyor.

Duygusal öge: Bireyin tutum konusundan hoşlanması veya nefret etmesi onun duygusal yönüdür. Örneğin, Ali Bey, spor yaptığı zaman veya yapanları seyrettiği zaman mutlu oluyor.

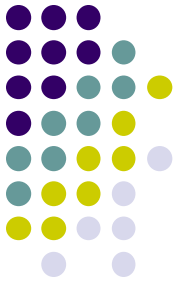
Bazen bilişsel öge bireye belli bir konunun kendisi için iyi olmadığını söylese bile birey ondan hoşlanabilir. Sigaranın zararını bilip içmeye devam etmek.

Duygusal öge, içerik olarak bilişsel ögeden daha basittir ama duygusal ögesi güçlü olan tutumun değişmesi daha zordur. Bir gencin çirkin, parasız, ahlaksız birisine delicesine aşık olması gibi.

Davranışsal öge: Tutumun söz veya diğer eylemlerle gözlenebilen kısmıdır. Ali Bey spor karşılaşmalarını seyrediyor, spor yapıyor veya kulüplere katılıyor olabilir.

İki tür davranıştan söz edebiliriz: **Duygusal davranış** tutum konusunun hoşla gidip gitmemesiyle ortaya çıkan davranıştır. **Normatif davranış** doğru davranışın ne ve nasıl olduğunun toplumdaki inançlarla belirlendiği davranıştır. Bireyin ait olduğu toplum ya da grupta bir davranış iyi görülüyorsa birey onu sevse de sevmese de yapar.

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

Tutumun konusu (object): Her tutumun bir konusu vardır.

Soyut ve somut. Bir kişi, bir ırk, bir siyasi parti, çeşitli dinler ya da bazı eşyalar konusunda somut veya liberalizm, muhafazakarlık, sosyalistlik gibi konularda soyut tutumlar oluşabilir.

Kişiler ancak bildikleri, ilgilendikleri (alakadar oldukları) konularla ilgili tutum oluşturabilirler.

Bir köylünün, eğer çocuğu okumuyorsa, üniversite harçlarıyla alakalı tutumu oluşmaz. Bir matematik profesörünün de tütün taban fiyatlarıyla ilgili tutumu oluşmaz.

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

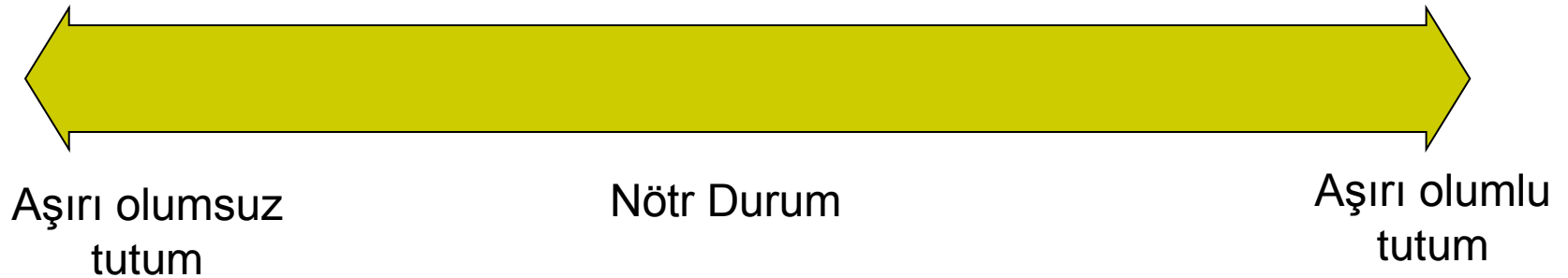

2. Tutumun Gücü (Şiddeti): Tutumların gücü, tutumların her üç ögesinin güçlerinin toplamı olarak farz edilir.

Yerleşmiş köklü tutumların gücü de yüksek olur.

Aşırı tutumların gücünün de fazla olduğunu görmekteyiz.

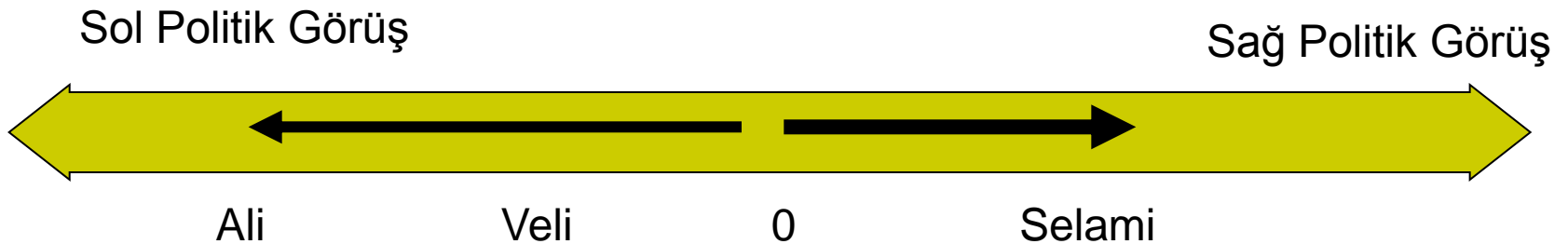
Bir tutum ne kadar aşırı ve güçlü ise o tutumu değiştirmek o kadar zordur. Burada özellikle duygusal öge çok önemlidir.

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

- **3. Tutumun Yönü (Direction):** Tutum konusu hakkında oluşan olumlu ya da olumsuz bir eğilimdir. Olumlu tutumlarda tutum objesine karşı yaklaşma olur. Olumsuzda ise uzaklaşma durumu söz konusudur. Yön tutumun orta (nötr) noktadan uç noktaya doğru olan istikametidir.

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

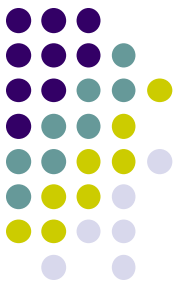

4. Karmaşıklık (Complexity): Karmaşıklıkta bilgi fazlalığı bilişsel karmaşıklık, duygu çeşitliliği duygusal karmaşıklık ve davranış fazlalığı da davranışsal karmaşıklıktır.

Bilgisayara karşı, bilmeyen kişi “iyi işler yapıyor” diye bakarken bilen birisi parçalarını ve fonksiyonlarını da hesap ederek onu değerlendirir (Bilişsel karmaşıklık).

Tanıdık birine karşı yalın bir hoşlanma olabilir. Ancak insan başka bir yakına karşı sevgi, saygı, hürmet duyguları besleyip onun yanında huzurlu olabilir (Duygusal karmaşıklık).

Yasadışı örgüt mensuplarının kimisi sadece örgütteki arkadaşlarıyla birlikte olurken kimisi de örgüt için afiş asar, silahlı eyleme katılır (Davranışsal karmaşıklık) .

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

5. Tutumlar Arası İlişki ve Merkezilik (Centrality): Bazı tutumların birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili olduğu görülürken bazılarının diğer tutumlarla ilişkili olmadığını görürüz.

Bazen bir tutum diğer tutumlarla sıkı ilişki içindedir ve o tutumları etkiler. İşte diğer tutumları etkileyen bu tutuma **merkezi tutum** diyoruz. Merkezilik gösteren bu tutumların yanında bazı tutumlar da kenarda kalır. Bunlara **kenar tutum** denmektedir.

Eğer bu merkezi tutum kişinin tüm tutumlarını etkisi altına alıyor, onun hayat görüşüne, siyasi düşüncelerine ve davranışlarına yön veriyorsa ona **ideoloji** diyoruz.

Merkezi tutumun değişmesi çoğunlukla buna bağlı diğer birçok tutumun da değişmesine yol açar.

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

6. Ögeler Arası Tutarlılık: Yapılan araştırmalar bir tutumun ögeleri arasında genellikle tutarlılık olduğunu göstermiştir. Güçlü ve aşırı tutumlarda bu tutarlılığın daha da fazla olduğu görülür.

Din yoluyla hayatın olumsuzluklarının düzeleceğine inanan ve dine karşı olumlu duyguları olan birisi davranışlarıyla bunun tam tersi bir uygulama içindeyse, örneğin hırsızlık ve zina yapıyorsa, bu sefer ögeler arası tutarsızlık vardır.

Ögeleri arasında tutarsızlık olan tutumlar ilk hamlede değişecek tutumlar kategorisindedir. Ya ögeler birbiriyle tutarlı hale gelir veya tutum tamamen değişir.

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

7. Tutumlar Arası Tutarlılık: Bireylerdeki mevcut tutumların birbirleriyle tutarlı olduğu varsayılır. Yani kişilerde bir tutum görüldüğünde onunla ilgili, ona benzer diğer tutumların da görülebileceği farz edilir.

Adorno ve diğ. “yetkeci (otoriter) kişilik” araştırmasında otoriter kişilik ile otoriteye boyun eğme, batıl inançlar, hoşgörüsüzlük, ırkçılık, katılık, tutuculuk gibi tutumların bir arada olduğu görülmüştür.

Ancak Adorno’ya karşı bu aşırı tutarlılığın abartıldığı eleştirileri getirilmiştir. Çünkü denekler üniversite öğrencileri.

Tutarlılıkta kültürel farklar çok önemlidir.

TUTUMLARIN ÖZELLİKLERİ

- **8. Yoğunluk (Intensity):** Tutumun duygusal içeriği. Yani diğer bir deyişle yoğunluk duygusal ögenin gücüdür. Tutumun aşırı uçta ve aşırı duygusal olması onun yoğunluğunun da o kadar fazla olduğunu gösterir.
- **9. Tutumların Esnekliği (Flexibility):** Çeşitli baskılar karşısında tutumun değişme kolaylığı o tutumun esnekliğidir. Bunun zıddı ise tutumların **katılığıdır**.

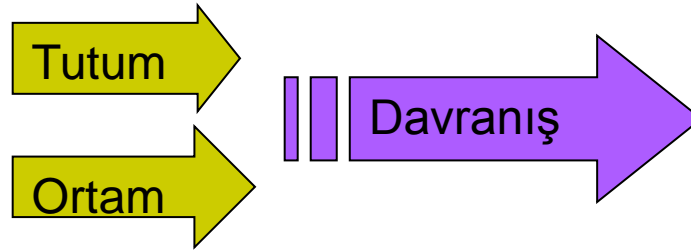
TUTUM DAVRANIŞ İLİŞKİSİ

La Piere, 1934 yılında Çinli bir karı kocayla 66 otel-motel ve 184 lokantaya gider, 3. sınıf bir motel hariç, her yerde kabul edilirler. Sonra buralara Çinli kabul edip etmeyeceklerini soran mektuplar yazar. Mektupların yarısına cevap gelir. Bunların % 92'si ret, % 1'i ise olumlu cevaptır.

Minard'ın 1952'deki araştırmasında ise beyaz işçilerin %60'ının zencilerle kömür madeninde konuşup şehirde konuşmadıkları görülür, % 20 ise şehirlerde de madenlerde de zencilerle konuşur. Ancak % 20 ne şehirde ne de madende zencilerle konuşmaktadır.

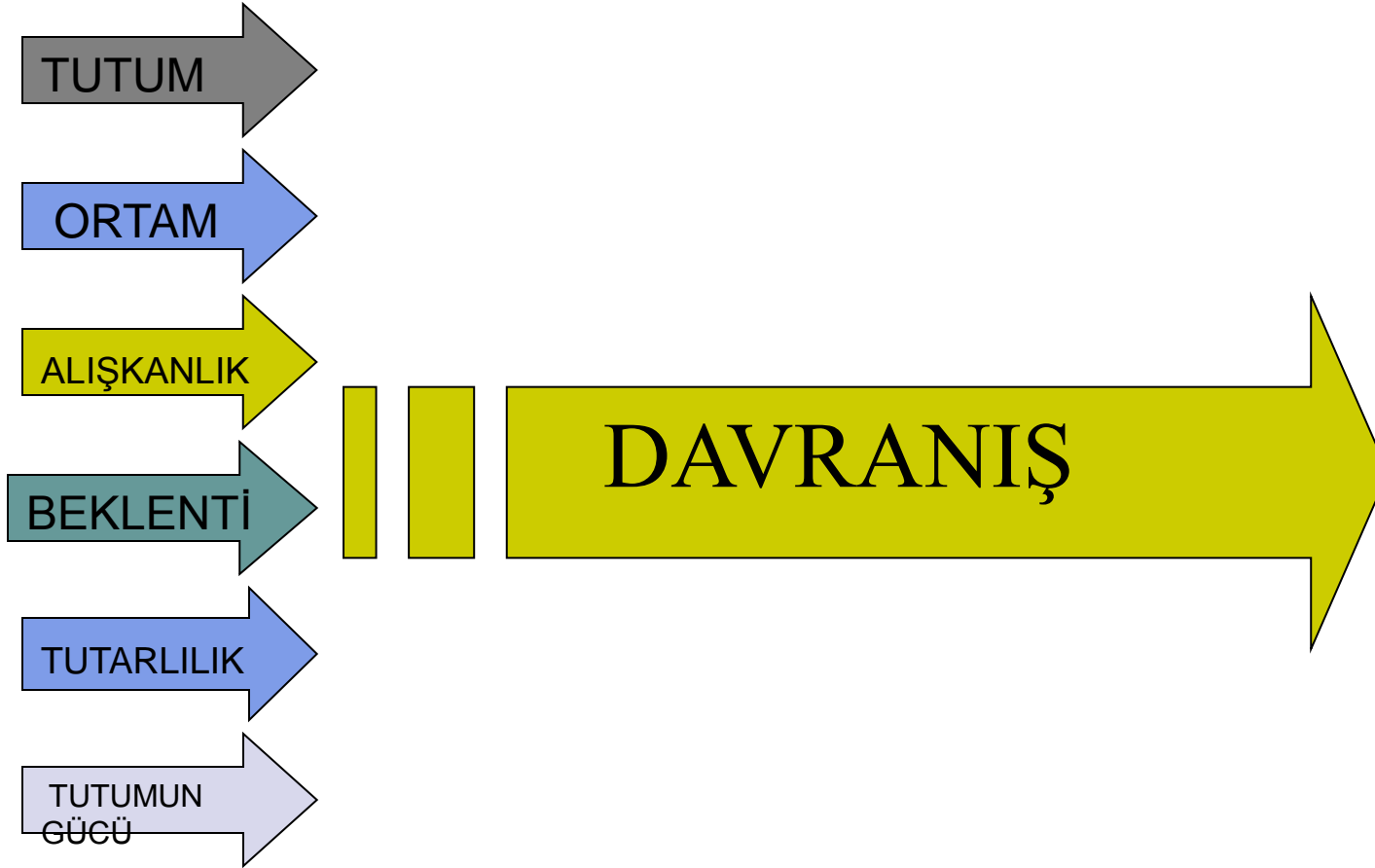
Bu araştırmalarda ortamsal etkenlerin ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Rosa Parks(1955, Montgomery) otobüste beyazların oturduğu yere oturup oradan kalkmayarak kitlesel zenci olaylarını başlattı.

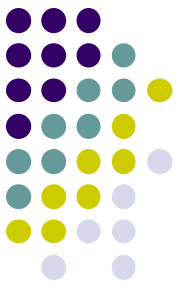

TUTUM DAVRANIŞ İLİŞKİSİ

TUTUM DAVRANIŞ İLİŞKİSİ

TUTUMLARIN OLUŐUM VE GELİŐİMİ

Tutumlar doğuŐtan gelmez. Tutumlar sonradan öğrenilir ve yaŐın ilerlemesiyle de değişir, geliŐirler.

Tutumu oluŐturan faktörler:

- 1. Genetik faktörler,
- 2. Fizyolojik faktörler (olgunlaŐma, hastalık, uyulŐturucu, ... vs.),
- 3. Tutum konusuyla ilgili doğrudan deneyim,
- 4. Kişilik,
- 5. Topluma uyum ve toplumsallaŐma süreci,
- 6. Grup üyeliđi,
- 7. Sosyal sınıf.

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

- 1- Öğrenme kuramları,
- 2- Sosyal Yargı kuramı,
- 3- Tutarlılık ya da Denge kuramı,
- 4- İşlevsel kuramlar.

TUTUM DEĐİŐİŐİMİ KURAMLARI

A. Öğrenme Kuramları

Öğrenme kuramları davranışçılık ekolü etkisindedir. Tutum deđiŐİŐİMİ süreci bir **uyaran-tepki** süreci olarak ele alınmıştır. Tutum deđiŐİŐİMİ eski tutumun yerine yeni tutumun öğrenilmesidir.

Klasik şartlanma ve olumlu pekiştirme (ödüllendirme) yolları ile bireylerde tutum geliştirilmiştir ve bu deneyler öğrenme kuramına birer örnek olarak verilirler.

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

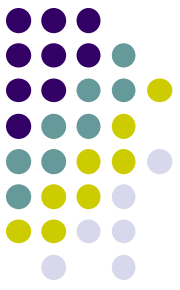

B. Sosyal Yargı Kuramı

Kuramın temelini, psikofizik deneylerde kullanılan yargı kavramının ya da algı yanılmasının tutumlara da uygulanabileceği fikri oluşturur.

Sol içerikli bir iletişim ----- Ali (ılımlı) ----- Veli (sağ görüşlü)

B. Sosyal Yargı Kuramı

İnsanların yargıları buldukları konuma göre değişmektedir. Buldukları yere yakın olanlara benzemeye, uzak olanlara da benzememeye çalışacaklardır.

Burada ayrıca şunu görüyoruz: Kuvvetle bağlanılan bir tutumun kendinden farklı görüşleri ret alanı kabul alanından daha geniştir (kontrast). Zayıf tutumlar için ise tam tersi bir durum söz konusudur.

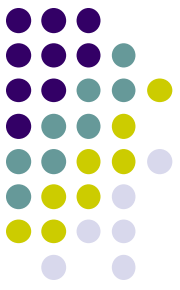
TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

C. Tutarlılık Kuramları

Tutumlar tutarlılığa yönelirler. Bir kişide hem ögeler arası hem de tutumlar arası tutarlılık söz konusudur. Tutum-davranış tutarsızlığı sosyal hayatta ender rastlanır. La Piere'in örneğini ortamsal etkenlerle açıklamıştık. Lecky, öğrenme ve unutmayı da tutarlılıkla açıklıyor. Yani tutarlılar öğreniliyor, tutarsızlar unutuluyor.

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

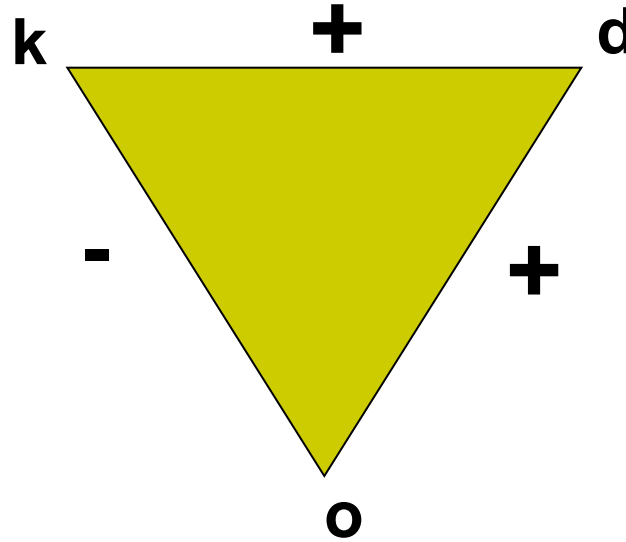
- **C.1. Heider’in “Denge” Kuramı:**
- Heider kişilerarası algı olayını basite indirgeyerek bir kişinin (k) diğer bir kişi (d) ve bir tutum objesiyle (o) ilişkisini incelemiştir. Bu üç birim arasında iki tür ilişki vardır: Sevme-sevmeme, ait olma (birlikte olma)-olmama. Bu ikisi ya olumlu (+) ya da olumsuz (-) olur.
- (+++)
- (++)
- (+ - -) Dengeli durum
- (- - -) Dengesiz durum

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

● C.1. Heider'in “Denge” Kuramı:

polis memuru (k)
amirini (d)
sevmektedir (+).
Memurun rüşvete (o)
karşı olumsuz tutumu
(-) söz konusudur.
Ancak amiri rüşvet
yemektedir (+). Bu
durum dengesizdir
(++-).

(++-) Dengesiz

Kişi dengesiz durumu dengelemek yolunda girişimde bulunacaktır. Ya amirini de zaman içinde sevmeyecektir (-+-) veya rüşvet yemeye olumlu bakacaktır (+++).

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

C.2. Rosenberg ve Abelson'un Bilişsel Dengeleme Kuramı:

Heider'in kuramındaki olumlu olumsuz bağ yanına nötr (0) (ilgisiz) bağ getirilmiştir. Bu durumda bir ögeye karşı tutum değiştirmeden de denge sağlanabilir.

Yani: 1- kişi diğer kişinin rüşvet yediğine inanmayabilir, 2- Aklına getirmemeye çalışır, 3- iyi rüşvet (gerekli) - kötü rüşvet diye rüşvet ögesini ayrıştırabilir.

Diğer dengeleme metodu ögelerden birisini güçlendirmektir. Sigara içmekten hoşlanan ve bunun kanser sebebi olduğunu bilen bir kişi sigaranın olumlu yönlerini ön plana çıkararak (mesela, sinirleri yatıştırdığı, dikkati topladığı) olumsuz yönü zayıflatır, dengeyi sağlamış olur.

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

C.2. Rosenberg ve Abelson'un Bilişsel Dengeleme Kuramı:

d +   +   + o

d +   -   - o

d -   +   - o

d +   0   + o

d -   0   - o

d -   0   + o

Dengeli

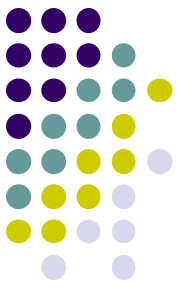
d +   -   + o

d -   +   + o

d -   -   - o

Dengesiz

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

C.3. Festinger'in Bilişsel Çelişki Kuramı:

Festinger'e göre, eğer kişinin sahip olduğu bir inanç, bilgi ya da tutum onun sahip olduğu bir başka inanç, bilgi ya da tutumun tersini gerektirirse kişinin bu iki inanç, bilgi ya da tutumu arasında bilişsel çelişki vardır. Aynı kişinin "demokrasi en iyi rejimdir" deyip sonra "halk henüz cahil, bilinçlenene kadar onları yönetime katmayalım" demesi gibi. "Benim oyum ile çobanın oyu eşit olabilir mi?"

Bu çelişki durumu kişiye sıkıntı verir. Bu sıkıntı, kişiyi içinde bulunduğu çelişkiden kurtarmak için güdüleyen (motive eden) en önemli faktördür.

$$\text{Çelişki} = \frac{\text{Çelişen Bilgi Sayısı} \times \text{Önem}}{\text{Uyuşan Bilgi Sayısı} \times \text{Önem}}$$

Tutarlılık için ya payın önemi azaltılacak (doktorlar da içiyor, kirli hava da kansere yol açıyor gibi), ya da paydanın önemi artırılabilecektir (aşağıdaki örnekte olduğu gibi).

Sigara sağlığa zararlı.....

Sinirleri yatıştırıyor + dikkati topluyor + çevrede kabul sağlıyor...

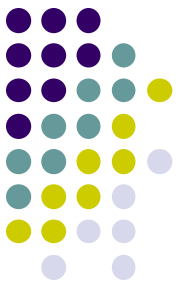
TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

Çelişkiyi azaltmak için birey şu yollardan birine başvurur:

- a- Davranışı değiştirir (sigarayı bırakır),
- b- Davranışla ilgili bilişi (zihniyeti) değiştirir (az içtiğini düşünür),
- c- Çelişkili unsurlardan birini desteklemek için yeni bilgiler ekler (“zarara dair kesin araştırma sonuçları yok”),
- d- Bilişlerden birinin daha az önemli olduğu kanaatini edinir (“sağlık önemli değil, önemli olan hızlı yaşayıp genç ölmektir”).

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

Festinger davranıştan hareketle tutum değişimine değinmiştir:

- 1- Karar verme sonucu meydana gelen bilişsel çelişki:** Bu durumda verilmiş bir karar ya da yapılmış bir davranışın tutumla çelişmesi sonucu oluşan bir çelişki durumu vardır. Çelişkiyi önlemek için tutum davranış yönünde değişecektir. Sol örgütler arasında ayırım yapmayan A bir örgütün eylemine -bilerek veya bilmeyerek- katıldıktan sonra artık o örgütün fikirlerini benimseyecek, belki de militanı olacaktır. Ülkemizdeki pek çok evlilik görücü usulüyle yapılmakta, eşler evlilikle birlikte birbirlerini sevmekte ve mutlu bir yuva kurmaktadır.
- 2- Davranışa neden bulma gereği:** Kişinin davranışıyla tutumu çeliştiğinde bunu açıklayacak ya da davranışını makul gösterecek bir dış neden bulamazsa tutumunu değiştirerek davranışını bir iç nedenle yani değiştirdiği tutumuyla açıklamaya çalışacaktır. Dış neden olarak başkasının zorlaması, başkasını incitmemek, grup tarafından kabul olunma isteği, alay edilme endişesi... sayılabilir. Eğer kişi dış neden bulamazsa "*aslında öyle düşündüğüm için öyle yaptım*" diyecek, yani tutumu değişecektir.
- 3- İtaat, Benimseme ve Bilişsel Çelişki:** İtaatte dış bir zorlamadan, baskıdan dolayı uyma davranışı vardır. Benimsemede ise davranış tutumu yansıtır. Kişi benimsediği, doğru bulduğu için o davranışı yapar.

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

D. İşlevsel (Fonksiyonel) Kuramlar

Kuramın temeli kişilerin tutumlarının ne işe yaradığı sorunuyla ilgilenerek oluşmuştur. Sonuçta kişinin tutumunun belli bir nedenle geliştiği sonucuna varılmıştır. Yani tutum onun bir gereksinmesine cevap vermektedir. Gereksinme ortadan kalkınca tutum da ortadan kalkar.

Örneğin yetkeci (otoriteryen) kişilik kuramı, ön yargılı ırk ayırımı tutumunu kişiliğin derinliklerine inen bir eğilim olarak kabul etmiştir. Şöyle ki, çocukluktaki sevilmemeye, hor görülme gibi benlik yıpratıcı tecrübeler sonucu kişi kendini hor görür. Ancak bu durum rahatsızlık doğuracağı için kişinin egosu (beni) savunma mekanizmasıyla bunu bastırarak ve yansıtma yoluyla diğer insanları hor görecektir. Herkesi hor görmesi toplumda hoş karşılanmayacağı için toplumun da hor gördüğü güçsüz (sakat, yaşlı, çocuk...) ve dış grupları (azınlıklar, göçmenler,...vs.) hor görecektir. Burada gereksinme çocukluktaki yıpranan egoyu tamir etmektir (ki bu da zordur).

TUTUM DEĞİŞİMİ KURAMLARI

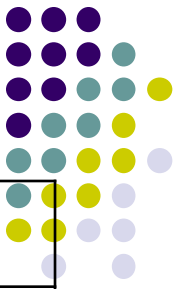

Tutumlar üç temel işleve sahiptir:

- 1. Tutum objesi ile ilgili bilgi sağlayıcı işlev:**
- 2. Kişinin başkalarıyla olan iyi ilişkilerini koruma işlevi vardır:**
- 3. Dışa atma ya da ego savunma işleri:**

Tablo Ankara'da 18 Nisan 1999 Yerel Seçimleri

(1) Bazı İlçe Belediyeleri

	Çankaya	Y.Mah.	Sincan	Altındağ	Etimes.	Gİbaşı
FP	48484	62158	34593	57334	12320	2957
CHP	158820	76103	11100	36853	4684	2468
DSP	91320	39103	10300	23277	12470	931
MHP	59160	54486	31183	40413	14563	3257
ANAP	55293	21432	9000	10956	6810	1805
DYP	15260	8130	4200	6468	3510	2034

	Çank	Ymah	Sincn	Altnđğ	KÖren	Gölba	Mamak	Etime
FP	87463	88317	48518	79061	135113	6250	77559	19225
CHP	196376	96248	14329	43224	78448	3897	62946	16904

Büyükşehir Belediyesi Ankara Genel

	Sayı	%
FP	541.521	33.58
CHP	512.272	31.75
MHP		11.75
DSP		11.13
ANAP		6.61
DYP		2.61

Bu seçimlerde medya:

Birinci grup tv.ler resmi olmayan kesin sonuç açıklanincaya kadar sürekli olarak CHP adayının % 10 ile %5 arasında önde gittiğini, ikinci grup ise FP adayının sürekli önde gittiğini açıkladılar. Birinci grupta TRT, ATV, Kanal D, Show, Star yer alırken ikinci grupta TGRT, STV, Kanal 7 ve yerel tv Kanal A bulunmaktaydı. Kanal 6 ve NTV, haber kaynakları İHA olduğu için (2. grup), rakamlarla FP adayının önde gittiğini gösterirken sonuçların devamlı değiştiğini belirtmekteydi.

1- Seçmenler ilçe belediyelerinde kendi partilerine oy verip büyük şehir belediyesinde kendi kulvarlarındaki en büyük partiye yönelmişlerdir. DSP'liler ve diğer sol parti seçmenleri CHP'ye; MHP, ANAP, DYP ve diğer sağ parti seçmenleri de FP'ye yönelmişlerdir. Burada tutum değişimi yok, davranış değişimi vardır.

2- Medya kuruluşları, sonuçları olduğu gibi değil, kendi siyasal tutumları

doğrultusunda, kendilerine göre olması gerektiği gibi, değerlendirmişlerdir.